

IDEEA DE UNITATE EUROPEANĂ

Prof. univ. dr. Augustin Fuerea,
Facultatea de Științe Juridice și Administrative,
Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”

Abstract. *The European Union is the present form of the communitarian construction that was first created in 1952. History shows that it took over a century for Victor Hugo's prophetic speech from 1849 to become, from utopia, reality. The Maastricht Treaty laid the foundations of the EU. The future of the EU lies with the Lisbon Treaty, which makes essential changes.*

Analizată din perspectiva apariției, în timp, a ideii de unitate în spațiul european, este imposibil să nu observăm faptul că aceasta este plasată în mod diferit de către juriști, economiști, filosofi, sociologi, psihologi și, nu în ultimul rând, de către istorici, istorici care nici ei nu sunt unanimi cu privire la originile unei astfel de idei, respectiv a unui astfel de demers. Fiind vorba despre dimensiunea istorică a Uniunii Europene, nu-i putem ignora chiar pe istoricii care vorbesc despre ideea de unitate la nivel european încă din Antichitate, ori identifică unele evenimente care au avut loc în acest spațiu cu începuturile unei astfel de unități sau o deplasează către prima jumătate a secolului XX¹.

Uniunea Europeană este forma actuală a construcției comunitare, care a început în anul 1952². Istoria demonstrează că a fost nevoie să treacă un secol pentru ca discursul², premonitoriu și profetic, rostit de Victor Hugo în anul 1849, să se transforme din utopie în realitate.

Dacă ar trebui să facem trimitere la legitimarea preocupărilor românilor și ale României în materia apariției și evoluției ideii de unitate europeană nu am putea face abstracție de prezența

¹ În acest sens, Stelian Scăunaș, „Aspecte istorice ale civilizației europene ca premise ale ideii de unitate europeană”, în *Analele Universității Româno-Germane din Sibiu*, nr. 3/2004: „Spațiul european, leagăn al uneia din marile civilizații ale lumii, s-a confruntat cu ideea de unitate chiar din perioada antichității, când Roma, prin campaniile sale militare, se pare că urmărea un asemenea deziderat”. În continuare arată că „Europa, prințesa mitologică, frumoasa fiică a regelui Agenor (Regele Tirului, în antica Fenicie) a fost și ea obiect de dispută cauzată de frumusețe. Chiar Zeus, îndrăgostit de ea, a răpit-o și a dus-o în Creta (aici, Europa a născut pe Minos, Radamante și Sarpedon), iar chipul ei pictat a înfrumusețat multe din palatele Antichității. Creștinii sunt cei care, mai târziu, au delimitat mai precis continentul european, dându-i acest nume princiar (Cartea Genezei, cf. Sf. Ieronim și Sf. Ambrosie, sec. IV – fiii lui Noe primesc în stăpânire câte un teritoriu: Sem, fiul cel mare, primește Asia, al doilea fiu – Ham, primește Africa, iar Iafet, al treilea fiu, primește Europa)”.

² „Va veni o zi în care toate națiunile continentului, fără a-și pierde calitatea lor de entități distincte și glorioasa lor individualitate, vor face tot posibilul să se grupeze într-o unitate superioară, constituind fraternitatea europeană. Va veni o zi în care vor fi alte câmpuri de bătaie - cele ale piețelor deschise ideilor. Va veni o zi în care bombele vor fi înlocuite cu voturi”.

marelui diplomat român Nicolae Titulescu într-un astfel de context, personalitate care, în calitate sa de președinte al Societății Națiunilor, a contribuit major la consolidarea tezei „unificării europene”, dar și la îndepărtarea pericolului unui nou conflict mondial.

Astăzi, pare greu de crezut, chiar uluitor, faptul că, în urmă cu mai bine de 70 de ani³, din România pornea un apel esperanto pentru realizarea Statelor Unite ale Europei, apel care, așa cum arată autorii lucrării „Organizații europene și euroatlantice”⁴, „prin clarviziunea lui depășește frontierele imaginației”. De ce? Pentru că fiecare dintre cele 10 puncte ale apelului, în zilele noastre, a dobândit ori, în cel mai rău caz, tinde să dobândească un veritabil caracter real:

„Europeni!

1. Cu toată opoziția și contra tuturor, aveți încredere în Uniunea Europeană⁵.
2. Cu ocazia alegerilor naționale, nu votați decât pentru un partid care militează în favoarea creării unei zone economice unificate⁶.
3. Difuzati pe lângă parlamentele naționale europene ideea instituirii unui Parlament comun⁷.
4. Cereți constituirea unei armate europene comune⁸ și introducerea unei monede unice⁹.
5. Cereți un statut autonom pentru state, regiuni și orașe în cadrul Statelor Unite ale Europei¹⁰.
6. Să se studieze într-un spirit european¹¹.
7. Respectați celelalte naționalități¹².
8. Luptați pentru a elibera economia de povara birocrăției.
9. Luptați pentru legi și instituții care permit dezvoltarea socială¹³.
10. Cine se bate pentru Uniunea Europeană favorizează pacea mondială¹⁴.

În același spirit poate fi invocat și romanul „Omul de mâine”, adus, în discuție, în mod inspirat, de către aceiași distinși autori în paginile aceleași lucrări, roman apărut la Editura Cugetarea, în anul 1942 sub condeiul editorului și scriitorului Petre Georgescu-Delafras¹⁵. În

³ În anul 1934.

⁴ Andrei Popescu, Ion Jinga, lucrare publicată la Editura Lumina Lex, București, 2001, pag. 4.

⁵ După cum se știe, în anul 1993, Tratatul de la Maastricht instituie Uniunea Europeană. Mai mult, în prezent, Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa se găsește în faza ratificării de către statele membre ale UE.

⁶ Piața comună comunitară s-a realizat încă din anul 1973.

⁷ Parlamentul european, ca reprezentat al populației statelor membre ale UE, și-a început activitatea, ca instituție comună celor trei Comunități europene, încă din anul 1962.

⁸ Tratatul de la Nisa, intrat în vigoare în anul 2003, instituie „forța de reacție rapidă”.

⁹ Din anul 2002, Uniunea Europeană are o monedă unică – Euro.

¹⁰ Principiul subsidiarității.

¹¹ Bursele „Socrates” și „Erasmus”.

¹² Unul dintre criteriile de aderare la UE, este și cel politic, criteriu care include, între altele, și respectarea drepturilor omului, în special pe cele ale minorităților.

¹³ Tratatul de la Lisabona vorbește despre faptul că UE „dorește să rămână un continent deschis la cultură, cunoaștere și progres social”.

¹⁴ Unul dintre obiectivele Uniunii Europene este și promovarea păcii, dacă avem în vedere capitolul intitulat „UE spațiu de libertate, securitate și justiție”, din Tratatul de la Lisabona.

¹⁵ Andrei Popescu, Ion Jinga, op. cit., pag. 5.

această lucrare, autorul vorbește despre “organizarea Europei într-un mare stat federal cu o singură conducere politică și economică, păstrându-și mai departe specificul lor etnic”, vor folosi pentru comunicare o „singură limbă internațională” și o „singură monedă europeană”.

Din păcate, aceste mesaje nu au avut ecoul așteptat în Europa, astfel încât, încă o dată, continentul a fost devastat de un război nimicitor, având consecințe nefaste pentru statele europene. După cum cu toții știm, la sfârșitul celui de-al doilea război mondial economia Europei era distrusă aproape în întregime. Pe fondul unei păci fragile, politicienii vremii încearcă să preîntâmpine re izbucnirea războiului.

Astfel, în anul 1945, la numai câteva săptămâni de la capitularea Germaniei naziste și înainte de lansarea bombei de la Hiroshima, reprezentanții a cincizeci de state au semnat, la San Francisco, „Carta Națiunilor Unite”. Un an mai târziu (1946), la 19 septembrie, Winston Churchill, în, deja, celebrul discurs ținut în aula Universității din Zurich, vorbea despre necesitatea existenței unor așa numite „State Unite ale Europei”.

În martie 1947, Belgia, Franța, Luxemburg, Olanda și Marea Britanie semnează, la Bruxelles, Tratatul Uniunii Occidentale. Primăvara anului 1947 a fost marcată de Planul american Marshall, creat în scopul reconstruirii economiei europene, prin acordarea de ajutor tuturor țărilor din regiune.

Blocada Berlinului de către URSS survenită în primăvara anului 1949, a făcut să crească și mai mult tensiunea în Europa; drept urmare, la 4 aprilie 1949, principalele țări ale Europei de Vest împreună cu Statele Unite ale Americii au pus bazele securității lor colective prin semnarea, la Washington, a Tratatului Atlanticului de Nord (NATO). În anul 1949, șase țări din estul Europei (Uniunea Sovietică, Bulgaria, Polonia, România, Cehoslovacia și fosta Germanie Democrată) au semnat acorduri de ajutor economic reciproc (COMECON). Iugoslavia, din cauza faptului că a părăsit blocul stalinist, nu a devenit membră COMECON.

La 5 mai 1949 se semnează, la Londra, Statutul Consiliului Europei, iar la 5 ani după instalarea păcii pe continentul nostru, reconcilierea între foștii inamici era, încă, foarte departe. În contextul mai sus amintit, Germania a devenit un subiect de rivalitate între Est și Vest. Statele Unite doreau o accelerare a relansării continentului, dar se auzeau voci care cereau reînarmarea Germaniei pentru a face fața pericolului sovietic. Dificultăților politice li s-au adăugat și cele economice: blocaje economice, cererea se diminuea, prețurile scădeau și producătorii erau pe cale de a constitui un Cartel pentru a limita concurența pe piață.

Astfel, noua problemă, crucială, cu care se confrunta Europa a fost aceea de a evita greșelile trecutului și de a pune bazele unei păci durabile între națiunile care se aflaseră multă vreme în conflict. Soluția, se aprecia în mod just, era ca raporturile dintre Franța și Germania să cunoască un nou început, început caracterizat prin realizarea unei strânse legături între acestea.

1. Constituirea Comunităților Europene

Ceea ce în prezent pare, probabil, a fi fost un lucru evident pentru rezolvarea situației, problema se complica și mai mult, în condițiile Războiului Rece. Astfel, în dificilul moment al primăverii anului 1950 lui Robert Schuman, pe atunci ministru al afacerilor externe din Franța, îi este încredințată, de către omologii săi din Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, o misiune foarte importantă, și anume aceea de realizare a unui plan care să ducă la reintegrarea Germaniei Federale în concertul european.

Pentru a-și îndeplini sarcina, Robert Schuman recurge la geniul inventiv al unui om necunoscut încă marelui public, dar cu o experiență excepțională, acumulată în urma unei îndelungate cariere internaționale - Jean Monnet¹⁶.

Ideea lui Jean Monnet - plasarea producției franco-germane de cărbune și oțel sub responsabilitatea unei autorități supreme comune, independente, în cadrul unei organizații deschise participării și altor state europene - este acceptată fără rezerve de Robert Schuman, astfel că, la 9 mai 1950¹⁷, proiectul este făcut public sub numele de „Declarația” sau „Planul Schuman”. Planul abordează, într-o manieră nouă, problema construcției europene și impune principiul supranaționalismului. Metoda propusă de către Jean Monnet, și anume integrarea comunitară, acorda prioritate integrării sectoriale și celei economice, în detrimentul celei globale și, respectiv, politice. A fost, deci, abandonată schema tradițională a cooperării economice între state, propunându-se o formulă nouă, numită „integrare”, în care statele transferă unele competențe proprii în domenii bine delimitate către o nouă entitate supranațională, creată prin voința suverană a statelor. Robert Schuman și-a însușit propunerea lui Jean Monnet și a transferat-o în zona responsabilității politice. Cancelarul Konrad Adenauer a primit cu mult entuziasm propunerea și a aprobat-o fără rezerve.

Pentru ca inițiativa franceză, devenită între timp o inițiativă franco-germană, să-și păstreze toate șansele de a se transforma în realitate, trebuia să se acționeze repede. Franța convoacă, la 20 iunie 1950, la Paris, o conferință interguvernamentală a cărei președinție era asigurată de către Jean Monnet. Țările Benelux-ului și Italia au răspuns apelului și s-au întrunit la masa negocierilor. Cu această ocazie, Jean Monnet preciza spiritul care trebuia să însoțească discuțiile: “Noi suntem aici pentru a realiza o operă comună, nu pentru a negocia avantaje, ci pentru a căuta avantajele noastre în avantajul comun”¹⁸.

La 18 aprilie 1951, Tratatul de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului a fost semnat și încheiat pentru o durată de 50 de ani¹⁹. El a fost ratificat de cele 6 state semnatare (Franța, Germania, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg). La 10 august 1952 a intrat în vigoare tratatul și, la aceeași dată, Înalta Autoritate, prezidată de Jean Monnet, s-a instalat la Luxemburg, începându-și activitatea.

Relansarea europeană, pusă în discuție prin Conferința europeană de la Messina (1-2 iunie 1955), a condus la depășirea crizei. O negociere a fost angajată pe baza Raportului Spaak, din 21 aprilie 1956. Raportul avea drept temă principală crearea a 2 uniuni: pe de o parte, o uniune economică generală și, pe de altă parte, o uniune în domeniul utilizării pașnice a energiei atomice.

Negocierile au început prin înființarea a două noi Comunități. Tratatul instituind Comunitatea Economică Europeană²⁰ (ce viza realizarea unei piețe comune generalizate) și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice²¹ (ce urmărea o solidaritate sectorială), au fost

¹⁶ Numit Comisar al Planului din 1945 de către Charles de Gaulle pentru a redresa economia țării.

¹⁷ 9 mai – ziua Europei.

¹⁸ J. Monnet, *Mémoires*, Ed. Fayard, Paris, 1976, p. 378.

¹⁹ Și-a încetat efectele pe 23.07.2002 și, pe cale de consecință, și prima Comunitate europeană și-a încetat existența.

²⁰ CEE.

²¹ CEEA sau EURATOM.

semnate la 25 martie 1957, intrate în vigoare în anul 1958, pentru o perioadă nedeterminată.

Astfel, pe fondul căutărilor generate de necesitatea găsirii unor noi soluții pentru dezvoltarea economică au apărut cele 3 Comunități Europene: Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, în 1951/1952, iar Comunitatea Economică Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice, în 1957/1958.

Pentru ca cele trei organizații nou apărute să poată funcționa, Tratatul institutiv au prevăzut pentru fiecare un sistem instituțional, sistem care, nu se suprapune schemei clasice moștenite de la Montesquieu. În acest sens, alături de puterea legislativă, cea executivă și de puterea judecătorească, Comunitățile dispun și de o instituție cu atribuții de control politic. Astfel, originalitatea sistemului instituțional realizat de Jean Monnet constă în recunoașterea, într-un act constitutiv, a unei a patra puteri: cea de control politic. Așa cum am precizat, pentru a exista și pentru a funcționa, Comunitățile au dobândit un sistem instituțional propriu, după cum urmează:

1. Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului dispune de: un Consiliu Special de Miniștri (instituția decizională), o Întărită Autoritate (executivul), Adunarea Comună (instituția cu atribuții de control politic) și de o Curte de Justiție (instituția jurisdicțională);

2. Comunitatea Economică Europeană a fost dotată cu următoarele instituții: Consiliul (legislativul), Comisia (executivul), Adunarea (controlul politic) și Curtea de Justiție (instituția jurisdicțională);

3. Comunitatea Europeană a Energiei Atomice, la rândul-i, avea următorul sistem instituțional (identic cu cel al CEE): Consiliul (legislativul), Comisia (executivul), Adunarea (controlul politic) și Curtea de Justiție (instituția jurisdicțională).

Ulterior, instituțiile similare ale celor trei Comunități au fuzionat.

2. Apariția Uniunii Europene

Odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Maastricht²², Europa unită, gândită de către Jean Monnet – o Europă a cooperării pașnice între statele europene – devine o Europă care trebuie să respecte libertatea și identitatea tuturor popoarelor ce o compun. Astfel, numai prin unirea popoarelor sale, Europa își va putea controla destinul și dezvolta un rol pozitiv în lume. UE este în slujba cetățenilor săi; păstrându-și propriile valori, tradiții și propria limbă, cetățenii europeni ar trebui să se simtă în largul lor în ceea ce putem numi „casa europeană”.

Până nu demult²³, Comunitățile Europene erau singurele organizații internaționale de integrare economică. Spre deosebire de organizațiile de cooperare economică, unde statele membre colaborează între ele pentru ca economiile lor să prospere, organizațiile de integrare economică presupun punerea în comun a economiilor statelor membre pentru ca statele însele,

²² 1 noiembrie 1993.

²³ La 11 iulie 2000, la Lomé (Togo), Organizația Unității Africane (OUA) a adoptat Actul constitutiv al Uniunii Africane, supus semnării și ratificării de către 53 de state membre OUA. După ratificarea Actului de către două treimi din statele membre, Uniunea Africană (UA) a fost oficial proclamată în martie 2001. Succesiunea oficială la OUA a avut loc la 9 iulie 2002, la Durban (Africa de Sud). Iată, deci, o altă entitate internațională ale cărei state membre au fost dispuse ca, prin intermediul Actului constitutiv al noii organizații să transfere o parte din suveranitatea națională la nivel supranațional.

cetățenii lor să prospere.

Tratatul de la Maastricht asupra Uniunii Europene²⁴ este cel care a pus bazele Uniunii Europene. Astfel, la art. A se prevede faptul că „Prin prezentul Tratat, Înaltele Părți Contractante instituie între ele o Uniune Europeană, denumită în continuare Uniune”. Tot textul Tratatului este cel care oferă și o definiție a ceea ce înseamnă Uniunea Europeană, și anume: „Uniunea are la bază Comunitățile Europene, precum și politicile și formele de cooperare prevăzute în prezentul Tratat”, adică politica externă și de securitate comună (PESC) și cooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne (JAI)²⁵.

Viitorul Uniunii Europene stă sub semnul Tratatului de la Lisabona, Tratat care este de natură să aducă modificări esențiale.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Isaac, Guy, „*Droit communautaire général*”, PUF, Paris, 1999.
- [2] Monnet, Jean, *Mémoires*, Ed. Fayard, Paris, 1976.
- [3] Popescu, Andrei, Jinga, Ion, „*Organizații europene și euroatlantice*”, Editura Lumina Lex, București, 2001.
- [4] Rodrigues, Stéphane, „*L’avenir de l’Union européenne en questio(s)*”, în *Cahiers de Droit européen*, nr. 3-4, 2001.
- [5] Scăunaș, Stelian, „*Aspecte istorice ale civilizației europene ca premise ale ideii de unitate europeană*”, în *Analele Universității Româno-Germane din Sibiu*, nr. 3/2004.
- [6] „*Les pères de l’Europe*”, Actes du Colloque International, 2000, Bruxelles, Ed. Bruylant.

²⁴ Tratatul de la Maastricht este instrumentul juridic prin care cele trei tratate constitutive au fost modificate.

²⁵ Devenită, între timp, Cooperarea polițienească și judiciară în materie penală.